

الجلیل: الحطاب الرعینی (م. ۹۵۴ق.)، به کوشش زکریا عمیرات، بیروت، دار الکتب العلمیه، ۱۴۱۶ق؛ موسوعة الامام الخوئی: قم، احیاء آثار الخوئی؛ المیزان: الطباطبائی (م. ۱۴۰۲ق.)، بیروت، اعلمی، ۱۳۹۳ق؛ النهایه: الطوسی (م. ۴۶۰ق.)، بیروت، دار الکتب العربی، ۱۴۰۰ق؛ وسائل الشیعه: الحر العاملی (م. ۱۱۰۴ق.)، قم، آل البیت علیهم السلام، ۱۴۱۲ق؛ الوسیله الی نبیل الفضیله: ابن حمزه (م. ۵۶۰ق.)، به کوشش الحسون، قم، مکتبه النجفی، ۱۴۰۸ق.

سید حسین حسینی

التحلیق الی البیت العتیق: سفرنامه

حج عبدالهادی تازی، نویسنده و سیاستمدار مغربی

این کتاب گزارش سفر حج عبدالهادی تازی، نویسنده و دیپلمات مغربی، به سال ۱۳۷۸ق./ ۱۹۵۹م. همراه با هیئت سیاسی و فرهنگی کشور مغرب به حج است. گزارش‌های نویسنده از دیدارهایش با چهره‌های فرهنگی و برخی مسؤولان حجاز و نیز شرح گروه‌های حج گزار، بخشی از تاریخ اجتماعی مکه در دوران معاصر را بازتاب می‌دهد. (تصویر شماره ۱۸)

عبدالهادی تازی به سال ۱۳۳۹ق./ ۱۹۲۱م. در شهر فاس کشور مغرب زاده شد. دوره

(م. ۱۰۸۵ق.)، به کوشش الحسینی، بیروت، الوفاء، ۱۴۰۳ق؛ مجمع البیان: الطبرسی (م. ۵۴۸ق.)، به کوشش گروهی از علما، بیروت، اعلمی، ۱۴۱۵ق؛ مجمع الفائدة و البرهان: المحقق الاردبیلی (م. ۹۹۳ق.)، به کوشش عراقی و دیگران، قم، انتشارات اسلامی، ۱۴۱۶ق؛ المجموع شرح المذهب: النووی (م. ۷۶۶ق.)، دار الفکر؛ المحیط فی اللغه: اسماعیل بن عباد (م. ۳۸۵ق.)، به کوشش آل یاسین، بیروت، عالم الکتب، ۱۴۱۴ق؛ مختصر المزی: المزی (م. ۲۶۳ق.)، بیروت، دار المعرفه؛ مختلف الشیعه: العلامة الحلی (م. ۷۲۶ق.)، قم، النشر الاسلامی، ۱۴۱۲ق؛ مدارک الاحکام: سید محمد بن علی الموسوی العاملی (م. ۱۰۰۹ق.)، قم، آل البیت علیهم السلام، ۱۴۱۰ق؛ مسالک الافهام الی تنقیح شرائع الاسلام: الشهدی الثانی (م. ۹۶۵ق.)، قم، معارف اسلامی، ۱۴۱۶ق؛ مستند الشیعه: احمد النراقی (م. ۱۲۴۵ق.)، قم، آل البیت علیهم السلام، ۱۴۱۵ق؛ المعتمد فی شرح المناسک: محاضرات الخوئی (م. ۱۴۱۳ق.)، الخلیف، قم، مدرسه دار العلم، ۱۴۱۰ق؛ معجم مقاییس اللغه: ابن فارس (م. ۳۹۵ق.)، به کوشش عبدالسلام، قم، دفتر تبلیغات، ۱۴۰۴ق؛ مغنی المحتاج: محمد الشربینی (م. ۹۷۷ق.)، بیروت، دار احیاء التراث العربی، ۱۳۷۷ق؛ المغنی: عبدالله بن قدامه (م. ۶۲۰ق.)، بیروت، دار الکتب العلمیه؛ من لا یحضره الفقیه: الصدوق (م. ۳۸۱ق.)، به کوشش غفاری، قم، نشر اسلامی، ۱۴۰۴ق؛ المنتقی شرح الموطأ: سلیمان بن خلف الباجی (م. ۴۷۴ق.)، قاهره، دار الکتب الاسلامی؛ منتهی المطلب: العلامة الحلی (م. ۷۲۶ق.)، مشهد، آستان قدس رضوی، ۱۴۱۲ق؛ المذهب: القاضی ابن البراج (م. ۴۸۱ق.)، قم، نشر اسلامی، ۱۴۰۶ق؛ مواهب

ابتدایی و دبیرستان را در آن شهر به پایان برد و تحصیلات خود را در دانشگاه‌های قرویین، محمد الخامس و اسکندریه تا درجه دکتری در رشته ادبیات به سال ۱۳۹۹ق. / ۱۹۷۱م. ادامه داد. او عضو بسیاری از گروه‌ها و انجمن‌های بین‌المللی علمی و فرهنگی مانند انجمن ادبیات عرب در قاهره و شورای مؤسسان آکادمی کشور مغرب بود. وی به سیاست دلبستگی داشت و سال‌های بسیار به عنوان سفیر کشورش در کشورهای چوون عراق و لیبی و ایران (۱۳۹۱ق. / ۱۹۷۹م.) خدمت کرد. از او آثاری پرشمار در تاریخ، تصحیح متون و علوم سیاسی، از جمله دو کتاب در باره تاریخ معاصر ایران و روابط ایران و مغرب، بر جای مانده است. (ص ۱۲۵-۱۳۲) از آثار او در موضوع حج می‌توان به کتاب *رحلة الرحلات* (ریاض، ۲۰۰۵م.) اشاره کرد که گزارشی مشروح از صد سفرنامه حج نویسندگان سرزمین‌های مغرب تمدن اسلامی، خواه نسخه خطی و خواه کتاب‌های چاپی، است. وی همچنین تصحیحی از سفرنامه ابن بطوطه در چهار جلد (فاس، ۱۹۹۵م.) به دست داده است. عبدالهادی تازی به سال ۱۳۷۸ق. / ۱۹۵۹م. در سیمت رئیس بخش فرهنگی وزارت تربیت مغرب همراه با هیئتی رسمی روانه حج شد. این هیئت هر سال از این کشور همراه با صره مغربی شامل هدایایی برای حرمین و نامه‌ای

خطاب به پادشاه عربستان بود، به حج می‌رفت. (ص ۹-۱۴)

التحلیق الی البیت العتیق (پرواز به سوی بیت عتیق) بر پایه یادداشت‌های سفر، چهل سال پس از سفر حج نگاشته شده است. (ص ۱۱) او افزون بر ارائه گزارشی از زیارت مکه و گزاردن مناسک حج (ص ۵۸، ۷۲، ۷۸-۸۹)، زیارت مدینه (ص ۳۵-۴۹)، و بیان گوشه‌ای از احوال روحانی خود (ص ۵۰-۵۱) به شرح دیدارهایش با چهره‌های مهم فرهنگی برخی کشورها و ثبت رفتار حج‌گزاران و زائران کشورهای گوناگون پرداخته است. (ص ۳۸) تازی در جده و مدینه و مکه، با چهره‌های فرهنگی و مذهبی و علمی مانند شیخ عبدالقدوس انصاری رئیس مجله منهل (ص ۳۰)، محمد صفوت رئیس دانشگاه مصر (ص ۴۵)، احمد حسن نماینده اندونزیایی‌های مقیم مکه (ص ۶۰)، و محمود حریری از کارمندان وزارت کشور عربستان و عضو هیئت گسترش حرم (ص ۹۸) دیدار کرده است. موضوع گفت‌وگو در این دیدارها بیشتر رویدادهای فرهنگی، اجتماعی و سیاسی کشورهای گوناگون و مسائل مربوط به حج بوده است. (ص ۳۱-۳۲) او در جده به دیدار ولیعهد (ص ۲۸) و امیر فهد وزیر معارف عربستان (ص ۳۴) و در مکه همراه بزرگان دیگر کشورها به دیدار ملک سعود پادشاه

دارالملک عبدالعزیز در ریاض در ۱۴۴ صفحه
وزیری به چاپ رسیده است.

◀ منابع

رحلة ابن بطوطة: ابن بطوطة (م. ۷۷۹ق.)، به
کوشش التازی، الرباط، المملكة المغربية،
۱۴۱۷ق.

فاطمه محمد

تَحْنُثُ: مجاورت رسول خدا ﷺ در غار حرا

برای عبادت

«تَحْنُثُ» مصدر باب تفاعل، از ریشه «ح - ن - ث»
یعنی گناه^۱، به معنای بندگی، عبادت کردن^۲،
نیکوکاری^۳، انجام کارهای دورکننده انسان از
گناه^۴، و پرهیز از پرستش بت‌ها است.^۵ برخی
واژه‌شناسان، تَحْنُثُ را از اندک موارد کاربرد
لفظ در خلاف معنای آن و به معنای
خودداری از اصل معنا (گناه) دانسته‌اند.^۶

۱. العین، ج ۳، ص ۲۰۶؛ مفردات، ص ۲۶۰؛ المعجم الوسیط، ج ۱،
ص ۲۰۱، «حنث».

۲. الصحاح، ج ۱، ص ۲۸۰؛ تاج العروس، ج ۳، ص ۱۹۸-۱۹۹،
«حنث».

۳. نک: اساس البلاغه، ج ۱، ص ۹۷، «حنث»؛ السیرة النبویه، ج ۱،
ص ۲۳۵؛ انساب الاشراف، ج ۱، ص ۸۴، ۱۰۵.

۴. المعجم الوسیط، ج ۱، ص ۲۰۱؛ التحقيق، ج ۲، ص ۲۹۰-۲۹۱،
«حنث».

۵. الصحاح، ج ۱، ص ۲۸۰.

۶. الصحاح، ص ۱۵۴؛ تاج العروس، ج ۳، ص ۱۹۸-۱۹۹.

عربستان رفته و سخنرانی او را به طور کامل در
کتاب خود آورده است. (ص ۶۳-۷۰)

تازی در گزارش سفر به مکه، در شرح
اعمال و مناسک به یادکرد اعمال بسنده کرده
(ص ۵۷-۶۰) و در میان آن‌ها از رفتار مردم و
امکانات رفاهی مانند آمبولانس‌ها و خدمات
درمانی و بهداشتی سخن گفته است. (ص ۷۸-
۸۱) آداب و رسم‌های مردم مغرب و دیگر
کشورها در سفر حج، از دیگر موضوعات
کتاب او است. (ص ۲۱، ۲۴)

اختلاف ساعت و تقویم کشور عربستان با
دیگر کشورها در آن هنگام برای تازی گیرا و
در همان حال، گیج‌کننده بوده؛ زیرا ساعت
کشور عربستان تابع ساعت جهانی گرینویچ
نبوده و به همین سبب، او تاریخ و وقت کشور
مغرب را ملاک یادداشت‌های خود قرار داده
است. (ص ۲۸)

به دلیل جایگاه سیاسی و موقعیت ویژه هیئت
مغربی، تازی در مدینه توانسته است درون
روضه پیامبر ﷺ را زیارت کند و در آن جا نماز
گزارد (ص ۴۹-۵۱) و در مکه نیز در مراسم
شست‌وشوی کعبه شرکت کند. (ص ۷۲-۷۴) او
در مدینه و مکه به عنوان یکی از اعضای این
هیئت، به تقسیم هدایا میان خانواده‌هایی که هر
سال از پادشاه مغرب صله دریافت می‌کردند،
پرداخته است. (ص ۳۸، ۷۵)

کتاب به سال ۱۴۲۲ق. در انتشارات